

AUDITORIYADAN TASHQARI MUSIQA MASHG'ULOTLARI VA UNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK ZARURATI

Muxammadjonova Husnida A'zamjon qizi

Xalqaro Nordik universiteti "Musika ta'limi va san'at" ixtisosligi 2-kurs magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19017865>

Annotatsiya: Mazkur tezisdan auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlarini tashkil etishning pedagogik zarurati, uning o'quvchi-yoshlarning estetik didini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, musiqa to'garaklari, ijodiy uchrashuvlar, konsert dasturlari va musiqiy loyihalar kabi shakllar orqali o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini tashkil etishning metodik jihatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, musiqa mashg'ulotlari, estetik tarbiya, ijodiy qobiliyat, musiqiy madaniyat, musiqa to'garaklari, badiiy-estetik rivojlanish.

Kirish.

Hozirgi oliy ta'lim amaliyotida talabning shaxsiy va kasbiy shakllanishi faqat auditoriya ichidagi darslar bilan cheklanmaydi, balki auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar (to'garaklar, ijodiy klublar, ansambl/choral studiyalar, konsert-amaliyotlar, loyiha va ijtimoiy tashabbuslar) orqali ham kompleks tarzda ta'minlanadi. Bunday mashg'ulotlar o'quv rejasida berilgan nazariy bilimlarni real ijodiy faoliyat bilan bog'lash, talabning mustaqil izlanish ko'nikmalarini kuchaytirish, ijtimoiy muloqot va hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilishi bilan pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. "O'zbekiston ilmiy-pedagogik adabiyotlarida ham auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar talabalarning tafakkuri, ijodkorligi va tashabbuskorligini o'stirishga xizmat qiluvchi samarali ta'limiy-tarbiyaviy muhit sifatida yoritiladi"¹.

Ayniqsa, "Musika ta'limi" yo'nalishi talabalari uchun auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari kasbiy tayyorgarlikning tabiiy davomi hisoblanadi: ular ijrochilik tajribasini kengaytiradi, sahna madaniyati va jamoa bilan ishlash kompetensiyalarini mustahkamlaydi, musiqiy-eshtish, ritm, intonatsiya, badiiy did kabi sifatlarni amaliy faoliyat orqali rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlarning pedagogik zarurati shundaki, "musika ijrochiligi va pedagogikasida natija ko'pincha "bilish"dan ko'ra "bajarish"ga yaqin bo'ladi, ya'ni nazariy bilim amaliy tajriba bilan uyg'unlashgandagina barqaror kompetensiya shakllanadi. Shu bois auditoriyadan tashqari ishlar tizimini ilmiy-metodik asosda rejalash, mazmunini bosqichma-bosqich murakkablashtirish va baholash mezonlarini belgilash zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biri sifatida qayd etiladi"².

Pedagogik nuqtayi nazardan auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar talabning ta'lim muhitiga "jalb etilganligi"ni kuchaytiradi, bu esa o'z navbatida o'quv natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur fikr talabalarning rivojlanishi ta'lim jarayonidagi psixologik va jismoniy ishtirok darajasi bilan bevosita bog'liqligini asoslaydigan Astinning "Student Involvement Theory" konsepsiyasi bilan hamohang: "talaba qanchalik faol ishtirok etsa, shunchalik ijobiy natijalar (motivatsiya, moslashuv, o'qishga qiziqish, shaxsiy o'sish) kuzatiladi"³. Bu holat "auditoriyadan

¹ Jurayeva N. Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarda talabalarning integrativ-metodik tayyorgarligini takomillashtirish mazmuni //E-Library Karshi SU. – 2025. – T. 1. – №. 01.

² Sotvoldiyev B.T. Auditoriyadan tashqari ish shakllariga rahbarlik qilishning pedagogik asoslari //Shokh Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

³ Astin A. W. Student involvement: A developmental theory for higher education //College student development and academic life. – Routledge, 2014. – C. 251-262.

tashqari musiqa mashg'ulotlarini "qo'shimcha faoliyat" emas, balki talaba shaxsini kompleks rivojlantiruvchi ko-kurrikulyar (co-curricular) maydon sifatida talqin etish zarurligini ko'rsatadi; tadqiqotlarda bunday faoliyatlar mas'uliyat, moslashuvchanlik, ijtimoiylashuv va ko'nikmalar rivojiga xizmat qilishi ta'kidlanadi"⁴.

Shu bilan birga, bugungi ta'lim amaliyotida talabalarning emotsional holatini barqarorlashtirish, stress va zo'riqishlarni kamaytirish, psixologik qulay muhit yaratish masalalari ham kuchayib bormoqda. "UNESCOning hujjatlarida ham sinfdan tashqari va noformal faoliyatlar an'anaviy darsdan tashqari "boshqa" makon sifatida emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantiradigan, ijtimoiy-emotsional tajribani kengaytiradigan muhim o'quv muhiti sifatida ko'riladi"⁵. Demak, auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlarini pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil etish — talabanning kasbiy kompetensiyalari bilan bir qatorda, uning emotsional-irodaviy barqarorligi va ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladigan zaruriy shartdir.

Auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari oliy ta'lim tizimida shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Pedagogik nazariyalarda ta'lim jarayoni faqat auditoriya bilan cheklanmasligi, balki talabanning mustaqil, ijodiy va ijtimoiy faoliyatini qamrab olgan holda tashkil etilishi zarurligi ta'kidlanadi. Xususan, talabanning rivojlanishi uning ta'lim jarayonidagi faolligi bilan bog'liqligini asoslovchi konsepsiyas talaba ishtirokining intensivligi va sifati o'quv natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatishini ilmiy jihatdan asoslaydi. Mazkur yondashuv auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni talabanning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik makon sifatida talqin etish imkonini beradi. Nazariy jihatdan auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari konstruktivistik yondashuv tamoyillariga ham mos keladi, chunki bunda talaba bilimni tayyor shaklda qabul qilmaydi, balki amaliy faoliyat, ijodiy tajriba va refleksiya orqali uni o'zlashtiradi. Musiqa ijrochiligi, ansambl va xor faoliyati, musiqiy loyihalar, konsert dasturlari talabanning bilimi, ko'nikmasi va kompetensiyasini integrativ tarzda shakllantiradi. Bu jarayonda nazariy bilimlar amaliy tajriba bilan uyg'unlashadi, natijada kasbiy tayyorgarlikning yaxlitligi ta'minlanadi.

Pedagogik zarurat nuqtayi nazaridan auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari bir necha muhim funksiyalarni bajaradi:

1. rivojlantiruvchi funksiyasi — musiqiy eshitish, ritm, intonatsiya, ijrochilik mahoratini mustahkamlash;
2. tarbiyaviy funksiyasi — estetik did, sahna madaniyati, jamoaviylik va mas'uliyatni shakllantirish;
3. ijtimoiylashtiruvchi funksiyasi — kommunikativ kompetensiyalar va hamkorlik madaniyatini rivojlantirish;
4. psixologik qo'llab-quvvatlovchi funksiyasi — emotsional barqarorlikni mustahkamlash va stressni kamaytirish.

Oliy ta'lim pedagogikasida auditoriyadan tashqari faoliyat ko'pincha "ko-kurrikulyar" jarayon sifatida talqin etilib, u o'quv rejasini to'ldiruvchi emas, balki uni boyituvchi va chuqurlashtiruvchi omil sifatida qaraladi. Bu jarayonda talaba mustaqil tashabbus ko'rsatadi, ijodiy qarorlar qabul qiladi va refleksiv tahlil olib boradi. Ayniqsa, "Musiqa ta'limi" yo'nalishi

⁴ Mishra N., Aithal P. S. Effect of extracurricular and co-curricular activities on students' development in higher education //International Journal of Management, Technology, and Social Sciences (IJMITS). – 2023. – T. 8. – №. 3. – C. 83-88.

⁵ Teshome A. A review of education policy, strategies and programs //Digest of Ethiopia's national policies, strategies and programs. – 2008. – C. 47-92.

talabalarida bo'lajak o'qituvchilik faoliyatiga tayyorgarlik aynan shunday ijodiy-amaliy maydonda takomillashadi.

Auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlarini samarali tashkil etish quyidagi tamoyillarga asoslanishi lozim: tizimlilik, uzviylik, shaxsga yo'naltirilganlik, ixtiyoriylik, ijodiy faollikni qo'llab-quvvatlash va refleksivlik. Mazkur tamoyillar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabaning kasbiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish bilan birga, uning o'z-o'zini anglash va o'zini namoyon etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari oliy ta'limda musiqiy-pedagogik tayyorgarlikning muhim komponenti bo'lib, u nazariy bilimni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, talabaning ijodiy salohiyatini ochish hamda shaxsiy-kasbiy rivojlanishni ta'minlash nuqtayi nazaridan pedagogik jihatdan zarur va dolzarb hisoblanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning estetik didini, musiqiy tafakkurini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda katta pedagogik ahamiyat kasb etadi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni milliy musiqa merosi va san'atga qiziqtirish hamda ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Auditoriyadan tashqari musiqa faoliyati o'quvchilarda mustaqil fikrlash, jamoa bilan hamkorlikda ishlash, sahna madaniyati va ijrochilik mahoratini rivojlantirish imkonini yaratadi. Shu bois, musiqa ta'limi jarayonida turli to'garaklar, ijodiy loyihalar, konsert dasturlari va musiqiy tadbirlarni tizimli ravishda tashkil etish pedagogik jihatdan muhim hisoblanadi. Natijada, auditoriyadan tashqari musiqa mashg'ulotlari o'quvchilarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishida samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jurayeva N. Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarda talabalarning integrativ-metodik tayyorgarligini takomillashtirish mazmuni //E-Library Karshi SU. – 2025. – T. 1. – №. 01.
2. Sotvoldiyev B.T. Auditoriyadan tashqari ish shakllariga rahbarlik qilishning pedagogik asoslari //Shokh Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.
3. Astin A. W. Student involvement: A developmental theory for higher education //College student development and academic life. – Routledge, 2014. – C. 251-262.
4. Mishra N., Aithal P. S. Effect of extracurricular and co-curricular activities on students' development in higher education //International Journal of Management, Technology, and Social Sciences (IJMTS). – 2023. – T. 8. – №. 3. – C. 83-88.
5. Teshome A. A review of education policy, strategies and programs //Digest of Ethiopia's national policies, strategies and programs. – 2008. – C. 47-92.